

Posudek disertační práce Jaroslavy Hrabětové *Žena jako pachatelka vraždy*

Vypracoval: Martin Novák

datum: 14. 3. 2017

Jaroslava Hrabětová si pro disertační práci zvolila zajímavé téma, které (jak tvrdí) dosud unikalo větší pozornosti sociologického bádání: ženy, které se dopustily trestného činu vraždy. Práce se mi četla zpočátku těžce, teoretickou část jsem vnímal jako poměrně těžkopádnou a předimezovanou různými typologiemi a kategorizacemi. Analytická část, která dávala nahlédnout do života žen, s nimiž autorka vedla rozhovory v ženské věznici, pro mne byla o poznání poutavější. Můj celkový dojem nicméně je, že se autorce nepodařilo maximum z tématu a dat, která měla k dispozici.

V teoretické části autorka vychází z širokého množství literatury, přináší řadu různých perspektiv na problematiku vraždy (jak vraždy obecně, tak vraždy spáchané ženou). Nejsm si však jist, zda tato bohatost byla vždy ku prospěchu věci. V některých momentech třeba není jasné, z jaké perspektivy a o kterém typu vraždy právě píše – například na straně 14 mi nebylo jasné, zda je řeč o sériové či individuální vraždě, což přitom může být důležité vzhledem k tomu, že na místě je řeč o poroumění sociálnímu kontextu vražedného činu. Jinde (část 2.1.4) zase autorka staví vedle sebe výsledky průzkumu veřejného mínění a výsledky interpretativních odborných studií, aniž by vysvětlovala vztah mezi nimi nebo např. využila sociologické poznání k analýze veřejného mínění. Někdy (např. s. 23) pak není jasné, zda jde o sociologické vysvětlení, nebo názor veřejnosti.

Především jsem se v teoretické části nedozvěděl mnoho o teoretické pozici samotné autorky – to by mi přišlo důležité, jakkoli sama říká, že se jí v literatuře nepodařilo najít jednotný výkladový princip (s. 50). Z jaké teoretické perspektivy k tématu sama přistupuje, k čemu a jak se bude vztahovat ve své analýze?

Pokud jde o samotný výzkum, postrádám jasně formulovanou výzkumnou otázku. Autorka uvádí, že záměrem výzkumu je „pečlivá systematická deskripce zkoumaného fenoménu“. Vymezuje přitom 3 dílčí cíle či oblasti, kterými se hodlá především zabývat – formy vražedného jednání žen, vybrané životní postoje pachatelek vražd, analýza rodinných vražd a jejich pachatelek. Po přečtení diskuse si však nejsem jist, jestli taková formulace zájmu na začátku zkoumání byla dostatečně nosná – autorka se totiž v dikusi věnuje především tomu, co je v souladu s dosavadní výzkumnou literaturou. Z mého pohledu se jí však příliš nedaří pojmenovat, jaké nové vědění výzkum přináší. To mi připadá jako velká škoda vzhledem k tomu, kolik času autorka pravděpodobně strávila v terénu a kolik energie (autorky i účastnic a účastníků výzkumu) bylo nejspíše investováno do tvorby (autorka hovoří výhradně o sběru) dat.

Při čtení analytické části textu mi pak vyvstávala otázka, zda autorka vhodně zvolila design výzkumu či zda jej smysluplně využila ve prospěch dosažení cíle výzkumu. Pokud má totiž autorka za cíl předložit deskriptivní studii daného fenoménu v co nejširším měřítku, přišlo by mi asi zajímavější zaměřit se na širší vzorek (zahrnout například i další věznice, jak autorka možná plánovala). Kvantitativní data by samozřejmě i tak mohla být doplněna o několik hloubkových rozhovorů, které by stále mohly posloužit jako pilotní studie a být východiskem při tvorbě kvantitativních nástrojů a úryvky z nich by stále mohly text práce velmi dobře obohatit. Na druhou stranu se mi líbí autorčina snaha o vytvoření důvěrné atmosféry s účastnicemi zkoumání, které by mohla sotva dosáhnout, kdyby pracovala pouze s dotazníky a pravděpodobně by neměla možnost se se s tolika ženami ve vězení setkat.

Celkově se mi nicméně zdá, že množství rozhovorů (ať už se samotnými vězeňkyněmi či s personálem věznice) a porozorvání není ve výzkumu dobře vytěženo. Autorka sice dostává svému záměru v tom, že postupuje především deskriptivně, nemohu se však zbavit dojmu, že data, která

měla k dispozici, by mohla posloužit pro hlubší a mnohem bohatší analýzu. Lze se jen domýšlet, zda původní záměr, jak naložit s těmito daty (především rozhovory s vězeňkyněmi) nebyl širší, ale nedošlo na něj třeba z nedostatku času.

Analytická část začíná charakteristikou žen, se kterými se ve výzkumu setkávala (od strany 57). Mám však za to, že by se zde hodilo mít také srovnání s populačním průměrem u jednotlivých charakteristik (např. zkušenost zneužívání v dětství, nadměrné užívání alkoholu u rodičů apod.). Takto není jasné, zda je řeč o skupině lidí, která se v daných charakteristikách nějak vymyká, a může tak vznikat (dle mého názoru mylný) dojem, že charakteristiky, o kterých autorka mluví, jsou přímo spojeny s pachatelstvím vraždy či sklonem k takovému jednání.

Pokud jde o dotazníky, není příliš jasné, na základě čeho a jakými postupy autorka vytvářela dotazník pro vězeňkyně – omezuje se na tvrzení, že tak činí na základě studia dokumentace. Zajímalo by mě však víc: jak k této dokumentaci přistupovala, jak ji analyzovala, jak tyto poznatky využila pro tvorbu otázek do dotazníku? Kladu si také otázku, proč autorka nevyužila některé existující (např. psychometrické) metody, které se vztahují k některým z oblastí zájmu. Například údaje o osobnosti pachatelských vražd by tak bylo možné vztáhnout k širší populaci i přes malý vzorek, protože je k dispozici řada standardizovaných metod. Možná byly výsledky takových měření součástí dokumentace, kterou měla autorka k dispozici, nic jsem se o tom však nedozvěděl.

To mě pak přivádí k otázkám, jak autorka zacházela s tím, že o ženách, s nimiž vedla rozhovory, měla již předem informace také z dokumentace (vzhledem k informacím v textu alespoň předpokládám, že tomu tak bylo). Mohla tak mít k dispozici například informace o důkazech předložených v soudním procesu a na základě toho mít představu o ne/vině ženy, která přitom mohla mluvit o své ne/vině úplně jinak. Reflektovala to autorka v samotných rozhovorech? Jak pracovala se svým předporozuměním?

V analytické části mi dále nebylo vždy jasné, jaký typ dat autorka cituje – poznámky z čtení dokumentace, přepisy rozhovorů či poznámky z pozorování. To může být velmi zavádějící především v rozlišení mezi poznámkami z čtení dokumentace a úryvky z rozhovorů, protože poznámky z dokumentace nevyhnutelně zahrnují velkou míru interpretace (nejde o pouhý výber citace). Úryvky z rozhovorů také někdy působí lehce neautenticky (například s 75-76), vyvstávají pak otázky, zda je autorka nějak upravovala, pokud ano, jak? Nebo jde právě o poznámky z dokumentace

Z formálního hlediska jsem si všiml, že je v práci mnoho překlepů. To mě však při čtení nerušilo tolik jako systém poznámek pod čarou, kterému jsem vůbec neporozuměl. Někdy mi naprosto nebylo jasné, jak se tak která poznámka vztahuje k hlavnímu textu, jindy jsem měl dojem, že text poznámky je důležitý pro argumentaci.